

Ана МИЛАДИНОВИЋ

студент докторских студија на Правном факултету Универзитета
у Београду

ОСИГУРАЊЕ ЖИВОТА И ПОРЕСКИ ТРЕТМАН ПРИХОДА ОСТВАРЕНИХ ПО ТОМ ОСНОВУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Резиме

Једна од важних функција осигурања живота је да доприноси унапређењу националне економије. Због тога постоји велики интерес за развојем овог вида осигурања. На развој осигурања живота значајно утичу животињи стандард, едукованост стандардништва о одликама и вредностима овог вида осигурања, али и порески третман прихода од осигурања живота. Порески третман осигурања живота у Републици Србији је недовољан. У циљу стимулисања развоја овог вида осигурања држава би требало да уведе пореско ослобођење за приходе које физичка лица остваре по овом основу, као и ослобођење од обавезе плаћања пореза на зараду и доприноса за обавезно социјално осигурање до прописаног износа премије када премију осигурања живота за зајослене плаћају ослодавац, као што је прописано за случајеве када ослодавац за своје зајослене плаћа допринос у добровољни пензијски фонд и премију за добровољно здравствено осигурање.

Кључне речи: *осигурање живота, развој осигурања живота, порески третман осигурања живота.*

I Појам, одлике и значај осигурања живота

У теорији права осигурања постоји велики број дефиниција осигурања живота. На најопштији начин дефинисано осигурање живота представља „уговор којим се осигурач, насупрот плаћеним премијама, обавезује да исплати осигуранику или лицу кога он одреди одређену суму или ренту у случају смрти одређеног лица (осигураника или осигураног лица) или за случај његовог доживљења одређеног времена“.¹ Осигурање живота појављује се у разним облицима. Разноврсне тарифне комбинације које су у понуди осигуравајућих друштава пружају широк избор могућности за остваривање циљева којима је ово осигурање намењено. Основни циљ осигурања живота је обезбеђење неопходне заштите лицима блиским уговарачу или њему самом за случај несреће која га може погодити.² Поред тога, ова врста осигурања представља и вид штедње, а може бити и средство кредита (када га дужник закључи у корист свог повериоца).³ Према мишљењу неких аутора, животно осигурање служи проширењу социјалног осигурања тако што се кроз приватно животно и пензијско осигурање врши корекција система пензијског осигурања заснованог на начелу генерацијске солидарности, с обзиром да пензијски фондови из система обавезног социјалног осигурања све теже подносе оптерећење великог броја пензионера.⁴

Важна функција друштава за осигурање живота са становништва државе је функција инвестирања. Осигуравајућа друштва која се баве животним осигурањем кумулирају значајан обим новчаних средстава путем уплаћене премије, која често стављају на располагање држави путем куповине државних хартија од вредности. Улагањем тако прикупљених средстава у важне инфраструктурне пројекте (нпр. инвестирање у изградњу путева, болница, фабрика, набавку нових машина и др.), осигурање живота може постати важан механизам економског развоја.

Основне одлике осигурања живота – сигурност и стабилност уплата, строго наменски карактер средстава, висок степен предвидивости настанка осигураних случајева и чињеница да се осигурани случајеви не реализују тако често доприносе да се акумулирана средства по основу наплаћених премија могу дугорочно улагати у обвезни-

1 Предраг Шулетић, *Право осигурања*, 5. издање, Центар за публикације Правног факултета у Београду, Београд, 2005, стр. 471.

2 *Ibid.*

3 *Ibid.*, фн. 1233.

4 Драган Мркшић, Здравко Петровић, Катарина Иванчевић, *Право осигурања*, 4. издање, Привредна академија, Нови Сад, 2006, стр. 262.

це, акције, некретнине, као и различите инструменте тржишта новца ради обезбеђења потребне ликвидности.⁵ Осигуравачи живота, у улози финансијских посредника, обезбеђују нов начин финансирања тј. нове изворе финансирања и за приватни и за јавни сектор. Дугорочне обавезе и стабилни извори прихода ових финансијских институција идеални су извор финансирања и Владе и привредних субјеката.⁶ Инвестиције осигуравача живота у себи спајају развојну и стабилизациону компоненту инвестиционе политике као сегмента економске политике.⁷

II Осигурање живота у појединим земљама чланицама ЕУ, неким земљама у окружењу и Републици Србији

Посматрајући динамику развоја делатности осигурања у Европи у периоду од 2005. до 2009. године уочава се повећање учешћа осигуравајућих компанија у односу на друге финансијске институције. Реално је очекивати да ће у будућности осигуравајуће компаније преузети позицију водећих институционалних инвеститора, јер располажу великим износима капитала, које инвестирају у различите сегменте финансијског тржишта.⁸

Како би утврдиле степен развоја осигурања и његовог учешћа у укупном финансијском сектору у Србији, ауторке Љ. Јеремић и М. Пауновић извршиле су упоређивање података који се односе на два значајнија индикатора – билансну суму и капитал у периоду од 2004. до 2009. године за четири категорије учесника на финансијском тржишту (банке, лизинг куће, осигуравајућа друштва и добровољне пензијске фондове). Резултат наведене анализе показао је да су осигуравајуће компаније по ова два критеријума далеко иза банкарског сектора, који је годинама лидер на финансијском тржишту. О томе говори податак да је у укупној билансној суми финансијског сектора Србије на крају 2009. године, учешће банкарског сектора било је преко 91%, а сектора осигурања 3,9%. Исте године, банке су према критеријуму висина капитала биле лидери са учешћем од 92,1%, док су осигуравајуће компаније имале учешће од само 6%.⁹

5 Јасмина Лабудовић, „Пласмани друштава за осигурање живота“, *Гласник права (online)*, Правни факултет у Крагујевцу, доступно на адреси: <http://www.jura.kg.ac.rs/index.php/sr/11labudovic.htm>, 30.8.2013, стр. 2–3.

6 *Ibid.*, фн. 6.

7 *Ibid.*, стр. 1, фн. 1.

8 Љиљана Јеремић, Маја Пауновић, „Компаративна анализа тржишта осигурања у Европској унији, Србији и државама у региону“, *Сингипедија ревија*, бр. 8(1), доступно на адреси: www.singipedia.com, 20.8.2013, стр. 18.

9 Љ. Јеремић, М. Пауновић, *нав. чланак*, стр. 19.

Према подацима Народне банке Србије за 2012. годину, (приказаним у Табели 1.) у билансној суми финансијског сектора (банке, лизинг куће, осигурање, добровољни пензијски фондови) која је износила 3.108 млрд динара у 2012. години, банке су учествовале са 92,6%, а друштва за осигурање са 4,5%. Исте године банке су имале учешће у капиталу од 93,2%, док су осигуравајућа друштва имала учешће од 5,6%. Анализом наведених података може се закључити да је наш финансијски сектор и даље банкоцентричан и да би држава требало да пружи подстицај развоју сектора осигурања.

	Банке		Лизинг		Осигурање		Добр. пенз. Фондови	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Билансна сума	92,4%	92,6%	2,8%	2,3%	4,4%	4,5%	0,4%	0,5%
Капитал	93,0%	93,2%	1,4%	1,2%	5,7%	5,6%		
Број запослених	71,0%	70,3%	1,2%	1,1%	27,4%	28,3%	0,4%	0,4%

Табела 1. Учешће представника финансијског сектора у билансној суми, капиталу и броју запослених¹⁰

Заступљеност премије осигурања живота у друштвеном производу показатељ је степена развијености једног друштва, односно националне привреде, па је тако осигурање живота најразвијеније у развијеним земљама, а најмање развијено у неразвијеним и земљама у развоју.¹¹ То потврђују и подаци који се односе на показатеље развијености тржишта осигурања – однос укупне премије и бруто домаћег производа и укупна премија по становнику. Према подацима за 2012. годину који се односе на два поменута показатеља развијености тржишта осигурања (Табела 2), неупоредиво је већи износ укупне премије по становнику у Западној Европи и ЕУ (27 земаља) него у Централној и Источној Европи. Такав однос постоји и између земаља Западне Европе и земаља Централне и Источне Европе појединачно. Довољно је само упоредити податак о премији осигурања по становнику у Швајцарској који износи

10 Народна банка Србије – Сектор осигурања у Србији, Извештај за 2012, 2013, доступно на адреси: http://www.nbs.rs/internet/latinica/60/60_izvestaji/izv_IV_2012.pdf, 1.11.2013, стр. 7.

11 Јасмина Лабудовић, „Порески систем и осигурање лица“, *Правни живоић*, бр. 10/2003, стр. 459.

7.522,1 УСД и исти податак за Србију – 96,1 УСД. Такође, значајно је веће учешће укупне премије у БДП у Западној Европи и ЕУ – 27 земаља (7,72% и 7,70%) него у Централној и Источној Европи (2,01%).

	2012. година		
	учешће укупне премије осигурања у БДП	премија осигурања по становнику	премија животног осигурања по становнику
Европа	6,73%	1724,4 УСД	996,0 УСД
Западна Европа	7,72%	2716,3 УСД	1612,3 УСД
Централна и Источна Европа	2,01%	223,4 УСД	63,6 УСД
ЕУ (27 земаља)	7,70%	2.533,4 УСД	1506,0 УСД
Швајцарска	9,57%	7.522,1 УСД	4121,1 УСД
Немачка	6,74%	2804,6 УСД	1229,3 УСД
Шпанија	5,33%	1556,9 УСД	730,2 УСД
Словенија	5,46%	1247,7 УСД	339,5 УСД
Хрватска	2,69%	348,4 УСД	94,9 УСД
Црна Гора	2,01%	107,93 ЕВРА (143,20 УСД)	15,28 ЕВРА (20,34 УСД)
Србија	1,86%	96,1 УСД	17,4 УСД

Табела 2. Подаци о основним показатељима развијености тржишта осигурања за 2012. годину¹²

Што се структуре осигурања тиче, за разлику од земаља Европске уније чије су пропорције животног према неживотном осигурању (у периоду од 2005. до 2009. године) износиле 2:1, структура осигурања у Србији и земљама у окружењу била је дијаметрално супротна.¹³

12 Swiss Re, Sigma, No 3/2013, World Insurance in 2012, 2013, доступно на адреси: http://media.swissre.com/documents/sigma3_2013_en.pdf, 1.9.2013; Агенција за надзор осигурања, Извештај о стању на тржишту осигурања у Црној Гори за 2012. годину, 2013, доступно на адреси: http://www.ano.me/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=2&Itemid=69, 10.9.2013.

13 Љ. Јеремић, М. Пауновић, *нав. чланак*, стр. 17.

Према подацима Народне банке Србије, укупна премија остварена у Републици Србији у 2011. години износила је 57,3 млрд динара (548 мил евра или 709 мил УСД). У структури премије за 2011. годину учешће неживотног осигурања износило је 82,6%, док је учешће животног осигурања износило 17,4%.¹⁴ Уколико анализирамо податке о учешћу премије животног осигурања у укупној премији за 2011. годину, за Републику Србију (17,4%) и за неке земље Европе (Ирска – 77,9%, Шведска – 77,3%, В. Британија – 72,5%, Данска 75,9%, Француска – 65,5%, Белгија – 62,7%, Швајцарска – 54,7%), намеће се закључак о недовољној развијености осигурања живота у Републици Србији.¹⁵

III Порески третман осигурања живота

Имајући у виду значај осигурања живота, намеће се закључак да креатори економске политике једне земље треба да створе повољно окружење за развој овог вида осигурања. То се може постићи: обезбеђењем монетарне стабилности, обезбеђењем стабилног девизног курса, развојем финансијског тржишта, порастом животног стандарда, смањењем незапослености, увођењем нових видова осигурања живота, увођењем пореских олакшица и др. Увођењем пореских олакшица држава подстиче грађане да улажу у осигурање живота. Када се говори о пореском третману животних осигурања, треба рећи да је постојећа правна регулатива врло комплексна, не само у земљама Европске уније, већ и шире.¹⁶

Због свог штедног карактера осигурања живота подлежу посебном режиму када је реч о пореским давањима. Национална законодавства у појединим земљама условљавају ослобађање од пореза на исплаћене осигуране суме по уговорима о осигурању живота одређеним модалитетом покрића, дужином уговора, начином исплате осигуране суме и у зависности од животне доби осигураника, односно уговарача осигурања уколико се ради о истим лицима.¹⁷

14 Народна банка Србије – Сектор осигурања у Србији, Извештај за 2011, 2012, доступно на адреси: http://www.nbs.rs/internet/latinica/60/60_6/izvestaji/izv_IV_2011.pdf, 29.8.2013, стр. 7.

15 Insurance Europe, Statistics № 47, The European Life Insurance Market in 2011, 2013, доступно на адреси: http://www.insuranceeurope.eu/uploads/Modules/Publications/life-2011_final.xls, 15.8.2013, стр. 3.

16 Андреј Пак, „Значај пореске политике за обухват осигурања“, у: Јован Славнић, Слободан Јовановић (уредници), *Европске (ЕУ) реформе у праву осигурања Србије*, Удружење за право осигурања Србије, XI саветовање, Палић, 2010, стр. 139.

17 *Ibid.*, стр. 141.

Пореску основицу приликом опорезивања прихода од животног осигурања у Шпанији представља разлика између уговорене осигуране суме и плаћених премија осигурања по доспећу уговора. Шпанско законодавство детаљно уређује опорезивање прихода по основу животних осигурања прописујући разлике у пореском третману у зависности од врсте уговора о осигурању живота.¹⁸

У Републици Немачкој, основица за опорезивање примењује се на осигурања за доживљење, откупе уговора код осигурања личне ренте (осим у случају доживотног осигурања личне ренте) и уговора о мешовитом осигурању живота уколико су закључени након 31.12.2004. године. Уколико је уговор закључен са доспећем након навршене 60 године живота пореског обвезника – осигураника, а од закључења уговора је прошло најмање 12 календарских година, опорезује се половина обрачунате добити. Уговорена осигурана сума код ризико осигурања живота са укљученом добити ослобођена је пореза на доходак грађана под условом да се закључи уговор са временским трајањем од најмање 12 година, а осигурана сума за случај смрти износи најмање 60% од укупно уговорене премије осигурања. Премија осигурања се не опорезује. Прописане су пореске олакшице за ризико осигурање живота, као начин стимулације државе за закључење тих уговора. Уговарач осигурања који раскине уговор о животном осигурању пре његовог истека, обавезан је на плаћање пореза на доходак грађана уколико је стекао право на откуп и исплаћена му је припадајућа добит. По доспећу осигуране суме на исплату, уколико нису испуњени услови за умањење или ослобађање од пореза, осигуравач исплаћује кориснику осигурања износ уговорене осигуране суме умањен за обрачунати порез.¹⁹

Порески третман прихода од осигурања у Републици Хрватској уређен је Законом о порезу на доходак грађана.²⁰ Према овом закону, дохотком се не сматрају и нису предмет опорезивања приходи које обвезник оствари по основу осигурања живота ако премије тог осигурања нису биле порески признат издатак, односно ако су биле опорезоване. Уколико су премије осигурања живота биле порески признат издатак, тј. ако су биле изузете од опорезивања, приходи остварени по основу животног осигурања сматрају се дохотком и предмет су опорезивања.²¹ Тако се дохотком од осигурања сматрају приходи у висини уплаћених и порески признатих премија животног осигурања са обележјем штедње,

18 *Ibid.*, стр. 141–142.

19 *Ibid.*, стр. 145–146.

20 Закон о порезу на доходак грађана Републике Хрватске (*Народне новине*, бр. 177/04... 22/12 и 144/12; даље у фуснотама: ЗПДГ РХ).

21 ЗПДГ РХ, чл. 9 ст. 3.

а у случају откупа полиса животног осигурања или престанка осигурања дохотком се сматра износ прихода, ако је мањи од уплаћених премија.²² Премије осигурања живота које послодавци плаћају за своје раднике изнад прописаног износа сматрају се приходима од несамосталног рада (платом).²³ Важно је напоменути да у Хрватској премије осигурања живота, допунског, додатног и приватног здравственог осигурања и добровољног пензијског осигурања које послодавац уплаћује за своје запослене имају једнак порески третман и да је за све три врсте премије прописан неопорезиви износ.

Приходи од осигурања живота нису предмет опорезивања у Републици Црној Гори. Одредбом члана 5 Закона о порезу на доходак физичких лица прописано је да се дохотком не сматрају приходи остварени по основу осигурања ствари, живота и имовине.²⁴

У Републици Србији приходи које оствари физичко лице по основу осигурања лица предмет су опорезивања порезом на доходак грађана (порез на приходе од осигурања лица) по стопи од 15% на пореску основу коју чини разлика између осигуране суме (вредности исплаћене накнаде из осигурања лица) и износа новчаних средстава уплаћених по основу премија осигурања. Од опорезивања су изузете само накнаде из осигурања лица којима се надокнађује претрпљена штета, уколико она није надокнађена од штетника.²⁵ Упоредивањем овог законског решења (према коме је приход остварен по основу осигурања живота предмет опорезивања независно од тога да ли су премије осигурања биле опорезоване или не, па се и у случају када послодавац плаћа премију животног осигурања за своје запослене, опорезује и премија и исплаћена накнада из осигурања лица) са пореским третманом прихода од осигурања живота у Републици Хрватској (према коме се приход од осигурања живота опорезује ако су премије које су уплаћиване по овом основу биле признате као порески издатак и није предмет опорезивања уколико су премије осигурања живота биле предмет опорезивања), закључујемо да је порески третман ове врсте прихода у Хрватској стимулативнији за развој животног осигурања.

Такође, треба указати да у Републици Србији премије свих видова добровољног осигурања, које послодавац плаћа за своје запослене, осим оних које су изричито изузете од опорезивања (прописани неопорезиви

22 ЗПДГ РХ, чл. 31 ст. 1.

23 ЗПДГ РХ, чл. 14 ст. 1 тач. 1.4.

24 Закон о порезу на доходак физичких лица (*Службени лист РЦГ*, бр. 65/01... 78/06 и 4/07 и *Службени лист ЦГ*, бр. 86/09, 14/12 и 6/13), чл. 5 тач. 11.

25 Закон о порезу на доходак грађана (*Службени лист РС*, бр. 24/01... 47/13 и 48/13 – испр.; даље у фуснотама: ЗПДГ), чл. 84 ст. 2, чл. 86 ст. 2 и чл. 9 ст. 1 тач. 7.

износ за премију добровољног здравственог осигурања и пензијски допринос у добровољни пензијски фонд), имају порески третман зараде и подлежу плаћању пореза на зараде и доприноса за обавезно социјално осигурање.²⁶ Дакле, уколико послодавац уплати премију добровољног здравственог осигурања и/или пензијски допринос у добровољни пензијски фонд у износу већем од прописаног неопорезивог износа (који важи као лимит за збир уплата по оба основа ако послодавац жели да запосленима уплати обе врсте осигурања или до висине тог прописаног неопорезивог износа за само једну врсту осигурања уколико се послодавац определи за плаћање само те врсте осигурања за запослене), износ премије, односно пензијског доприноса у добровољни пензијски фонд изнад прописаног неопорезивог износа подлеже обавези плаћања пореза на зараде и доприноса за обавезно социјално осигурање. Међутим, уколико послодавац уплати премију осигурања живота за свог запосленог, било који износ премије да уплати, укупан износ те премије имао би порески третман зараде и плаћали би се порез и доприноси за обавезно социјално осигурање, с обзиром да за премију осигурања живота није прописано изузимање од опорезивања до прописаног износа. Поред тога што је послодавац платио порез и доприносе приликом уплаћивања премије, када се деси осигурани случај, лице коме буде исплаћена осигурана сума обвезник је пореза на приходе од осигурања лица на пореску основицу коју чини разлика између осигуране суме и уплаћених премија.

Последњим изменама и допунама Закона о порезу на доходак грађана, које су ступиле на снагу 30. маја 2013. године, уведен је повољнији порески третман премије добровољног здравственог осигурања, поред већ постојећих пореских подстицаја у случају плаћања пензијског доприноса за добровољно пензијско осигурање и на тај начин су ове две врсте осигурања изједначене у погледу пореског третмана. Међутим, порески третман осигурања живота, потпуно неоправдано, и даље је остао непромењен.²⁷

Компаративном анализом пореског третмана прихода од осигурања живота у Републици Србији са пореским третманом те врсте прихода у неким другим земљама, као и упоређивањем пореског третмана премије осигурања живота коју уплаћује послодавац за своје запослене са пореским третманом премије добровољног здравственог осигурања и пензијског доприноса у добровољни пензијски фонд, када их уплаћује послодавац за своје запослене, долази се до закључка да је порески третман осигурања живота у Републици Србији неповољан. Такође, у пореском третману животног осигурања у Републици Србији за разлику од

26 ЗПДГ, чл. 146 ст. 1.

27 ЗПДГ, чл. 146 ст. 2 тач. 2.

неких других земаља не прави се разлика у зависности од врсте уговора о осигурању живота, тако да не постоји повољнији порески третман за уговоре са штедним карактером.

Имајући у виду да животно осигурање може значајно допринети економском развоју земље, потребно је мерама пореске политике подстаћи развој ове врсте осигурања у Републици Србији. У том смислу, потребно је прописати неопорезиви износ премије животног осигурања који би био изузет од опорезивања порезом на зараде и ослобођен обавезе плаћања доприноса за обавезно социјално осигурање у случају када послодавац плаћа премију за своје запослене. Тако би порески третман премије животног осигурања бар био изједначен са пореским третманом пензијског доприноса у добровољни пензијски фонд и премије добровољног здравственог осигурања и послодавци би били мотивисани да плаћају премије за овај вид осигурања за своје запослене.

Такође, сматрамо да је, у циљу постизања значајнијих резултата у развоју осигурања живота, поред прописивања неопорезивог износа премије осигурања живота у случају када премију плаћа послодавац за своје запослене, код уговора о осигурању живота са штедним карактером закључених на период дужи од 10 година потребно увести и ослобођење од опорезивања целокупног износа осигуране суме која се исплаћује.

IV Закључак

У раду је указано на одлике, предности и значај осигурања живота, анализирани су статистички подаци из области осигурања који се односе на неке земље у Европи, окружењу и Републику Србију и закључено је да је у Републици Србији животно осигурање још увек неразвијено. Извршена је анализа пореског третмана ове врсте прихода у неким земљама чланицама ЕУ, неким земљама у окружењу и Републици Србији.

Анализом пореских решења у неким земљама у којима је овај вид осигурања развијенији него у Републици Србији, закључује се да је порески третман животног осигурања у Републици Србији неповољан и да те земље имају стимулативну пореску политику у односу на животно осигурање у поређењу са пореским третманом прихода остварених по овом основу у Републици Србији.

Узрок недовољне развијености ове области осигурања, поред банкоцентричности финансијског тржишта у Републици Србији, ниског животног стандарда и слабе едукованости становништва у вези са предностима оваквог вида осигурања, свакако је и неповољан порески третман.

Имајући у виду значај осигурања живота, пре свега, за развој привреде, мишљења смо да би порески третман ове врсте осигурања у Републици Србији требало либерализовати. Сматрамо да би најбољи резултати по развој осигурања живота били постигнути увођењем пореског изузимања за укупан износ осигуране суме која се исплаћује код уговора о осигурању живота са штедним карактером закључених на период дужи од 10 година. Међутим, уколико због дефицита буџета не буде могућности за увођење овог пореског изузимања у скоријем периоду, по мишљењу аутора, требало би бар прописати пореско ослобођење у случају када послодавац плаћа премију осигурања живота за своје запослене у обиму оног које већ постоји за пензијски допринос у добровољни пензијски фонд и премију добровољног здравственог осигурања.

Ana MILADINović

PhD Student at the Faculty of Law University of Belgrade

LIFE INSURANCE AND TAX TREATMENT OF INCOME EARNED IN THAT REGARD IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

One of the important characteristics of life insurance is that of its contribution to the improvement of national economy. Therefore, there is a great interest in the development of this type of insurance. The development of life insurance is significantly affected by the standard of living, education of the population about the features and benefits of this type of insurance, as well as the tax treatment of income from life insurance. The tax treatment of life insurance in the Republic of Serbia is unfavorable. In order to stimulate the development of this type of insurance, the country should introduce tax exemption for income that individuals earn in this respect, as well as exemption from paying taxes on salaries and contributions for social insurance up to a specified amount of the premium when the premium life insurance for employees is paid by the employer, as regulated for cases when the employer pays the premium for voluntary pension insurance and voluntary health insurance for the employees.

Key words: *life insurance, life insurance development, tax treatment of life insurance.*